

magis ad Dei beneficium, quam ad poenam pertinet: cur ergo tanquam specialis poena a Deo pronunciatur. Item quia etiam in statu innocentiae foeminarum conceptus multiplicarentur: ergo non est poena peccati. Item quia poenae illae prout communes sunt aliis foeminis in omnibus inveniri debent, sed non omnes foeminae sæpius concipiunt: imo aliquæ nunquam patiuntur ærumnas fætus, quia nunquam concipiunt. Ad principalem objectionem respondet D. Thomas, d. q. 164, a. 2, ad 2, non conceptionem ipsam secundum substantiam suam: neque quoad fructum ejus inter penas computari, sed quoad modum, quia est cum ærumnis, id est, cum angustia, tædio, et aliis incommodis, quibus foemina dum fœtum in utero portat affligitur. Ita ut duæ illæ particulae, ærumnas, et conceptus, conjunctim exponantur: scilicet, multiplicabo ærumnas, etiam in conceptibus tuis, et ita ærumnas patiuntur etiam virgines, quia licet actu non concipient ex propria conditione sexus, et ex materia ad conceptionem a natura ordinata, multa incommoda, et interdum tædia et dolores, ac ægritudines patiuntur. Quæ omnia in non virginibus majora sunt: nam licet steriles esse contingat, ærumnis, et tædiis non carent: præterquam quod ipsa sterilitas poena est, et tædium auget, ut indicat D. Thomas supra ad 3. Multum vero augmentur hujusmodi ærumnæ in his, quæ concipiunt, et eo amplius, quo sæpius concipiunt. Et ita multiplicationem conceptuum ratione talis modi specialis foeminae poena esse dicitur. Addit denique Rupertus, l. 3, Gen., c. 22, multiplicationem conceptuum in natura lapsa, quatenus per illos multi reprobi generantur, vel quatenus plures ex eis, suis vitiis, et flagitiis parentes affligunt, vel quia sæpe monstrosi nascuntur, et interdum menstrui exeunt: sæpiissime vero sunt immutari, aut post nativitatem brevi extinguntur: vel denique aliquando plures sunt, quam ut a parentibus sustentari possint, sicque ad poenam ex peccato manantem primorum parentum pertinere, in sterilibus ipsa sterilitate compensatur.

14. *Ad secundam.* — *Ad tertiam.* — Et ita patet responsio ad secundam: nam in statu innocentiae esset quidem humana conceptio, et filius portaretur in ventre a matre tempore a natura præscripto: quamvis contrarium sine fundamento Oleaster dixerit (de quo infra redibit sermo) sed tamen divina providentia fieret, ut foeminae sine ulla afflictione, vel tædio omnia sustinerent: et

ideo nunc modus ille conceptionis poena est peccati. Ad tertiam etiam jam declaratum est, quomodo illa poena omnibus foemini communis sit, major autem, aut minor juxta conditionem status, vel etiam complexionum diversitatem. Nam, ut recte notat D. Thomas, in d. q. 164, a. 4, ad 4, haec penalitates non sunt poenæ per se, ac directe impositæ tanquam a judice taxate, in quibus semper æqualitas eum proportione ad legem, et ad delictum servatur: sed sunt penalitates consequentes ex illa primaria poena privationis justitiae originalis, quæ est veluti radix cæterarum: unde per accidens contingere potest, ut in diversis foeminae inæquales sint, etiamsi peccatum originale in eis idem, seu æquale sit.

15. *Secunda poena mulieris.* — Secunda poena foeminae illis verbis declaratur, *In dolore paries filios*, quæ nova explicatione non indiget, idem enim judicium est de hac poena, quod de morte: nam per se spectata pura natura humana, conditio naturalis foeminae est cum dolore parere: tamen quia in statu originalis justitiae, mulieres ab hujusmodi malo divina virtute præservarentur: ideo in hoc statu poena est peccati, quam Deus illis verbis declaravit. Quomodo autem in statu innocentiae esset partus sine dolore, infra declaraturi sumus. Ubi etiam exponemus talis doloris causam: et quomodo in statu illo impeditur.

16. *Tertia poena.* — Atque eodem fere modo tertia poena explicanda est: *sub viri potestate eris*. Ut enim notavit Augustinus, lib. 11, Gen. ad lit., cap. 37, subjectio uxoris ad virum bona, et naturalis, ac necessaria est, unde in statu innocentiae fuisset: imo vero jam fuit: nam ante peccatum Eva subjecta fuit Adæ, quia in illius adjutorium creata est, et sine subordinatione, ac debito ordine non poterat inter eos pax, et perfecta societas subsistere. Nihilominus tamen ex privatione justitiae originalis per peccatum inducta, provenit, ut in hoc statu illa subjectio habeat rationem poenæ, quam antea non habuit. Quia in priori statu tantum directiva in viro erat necessaria, quia foemina in vi justitiae promptissima esset ad parendum, nihilque inordinate concupiscere posset directioni viri contrarium: et similiter vir propter eamdem rectitudinem, honeste, ac suaviter, sine ulla perturbatione sua potestate uteretur. Nunc autem subjectio foeminae poenalis est, aliquando quidem ex parte ipsius, quia immoderate aliquid concupiscit, propter quod, vel non sine tristitia viro obedit, vel correctione indiget, in qua subest marito

quoad vim coercivam: aliquando vero ex parte ipsius viri, qui vel inconsiderate, aut etiam inique imperat, aut injuste vel immoderate punit. Et hoc per illam particulam, *sub potestate*, presse intellectum indicatam est. Et per alteram particulam, *et ipse dominabitur tui* magis declaratur, ut notavit Rupertus, l. 3, in Gen., capit. 21. Quia verbum dominandi, vel majorem potestatem, vel usum ejus liberiorem, vel vehementiorem indicat. Divus Thomas autem, dicta quæstion. 164, artic. 2, ad 1, unico verbo respondet, nunc subjectionem foeminae esse poenalem, quia sæpe necessarium illis est contra propriam voluntatem, viri voluntati parere.

17. *Pœna viri tripartita.* — *De prima parte quæ est*, maledicta terra in opere tuo, etc., *dubium.* — *Responsio.* — Tandem contra virum pronuntiat Deus sententiam, dicens: *Quia audisti vocem uxoris tuæ*, etc. Et tres etiam poenas, vel tres ejusdem poenæ partes exprimere videtur: una est, *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus ritæ tuæ*. Alia est, *Spinas, et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ*. Tertia est, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec revertaris in terram de qua sumptus es*, etc. Circa primam statim occurrit interrogatio, qualis illa maledictio terræ esse potuerit. Quia sicut divina cuiuscumque rei benedictio, nihil aliud significare potest, nisi fœcunditatem ejus, ut supra dictum est, de benedictione data viventibus ad crescendum, et multiplicandum. Ita e contrario maledictio terræ non nisi sterilitatem indicare potest. Deus autem non reddit sterilem terram propter hominis peccatum, quia non immutavit naturam ejus, nec alias qualitates, seu dispositiones prævas in illam immisit: quid ergo contulit terræ illa maledictio, aut quo bono illam privavit? Respondeo sicut de doloribus, et ærumnis diximus, secundum se quidem esse naturales: nunc vero esse peccati poenam: ita de sterilitate terræ dicendum esse, per se spectatam naturalem esse, seu ex cursu naturalium causarum consequi: nunc autem esse poenam peccati. Quia si status innocentiae duraret, homines non sentirent defectum sterilitatis terræ, quia vel ad suam sustentationem peculiari terræ cultura non indigerent, sed ex spontaneis arborum fructibus sufficienter alerentur: vel si aliquid operis in cultu terræ ponenter, et illud sine labore, aut defatigatione perficerent, et ex illo abundantes fructus sine ullo sterilitatis incommodo perciperent. Quia vel

intra Paradisum habitarent, cujus tota terra fœcundissima erat, vel si aliqui extra Paradisum viverent, ita per divinam providentiam gubernarentur, ut nullibi sterilitatem terræ sentirent.

18. *Verborum in opere tuo, unus sensus.* — At vero post peccatum ejectus est homo de Paradiiso, et extra illum privatus est illo peculiari beneficio specialis providentiae Dei, et ideo dicitur terra maledicta, quia propter peccatum suæ naturali conditioni, et sterilitati relicta est, ut licet homo impense laboret, vix reddat illi necessarium fructum. Unde quod addit, *in opere tuo*, duobus modis potest intelligi: primo, *in opere tuo*, id est, in peccato tuo, seu propter peccatum. Et ita expouit Hieronymus, in quæst. Hebraicis super Genesim, cum Aquila et Theodosio: et favet Paraphrasis Chaldaica, quæ vertit, *Maledicta terra propter te*: estque probabilis sensus, quem multi sequuntur. Alter vero sensus est, *In opere tuo*, non præterito, sed futuro, id est, in cultura, et defatigatione tua. Qui sensus est satis consentaneus litteræ juxta vulgatam editionem, et magis juxta Septuaginta, qui vertunt, *in operibus tuis*. Item quadrat contextui, quia Deus jam dixerat: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti, etc., maledicta terræ*, etc. Jam ergo satis declaraverat maledictionem illam propter peccatum indici. Ergo satis verisimile est, addendo, *in opere tuo*, voluisse sterilitatem declarare et exaggerare: quia licet homines multum laborent colendo terram, illam maledictioni et sterilitati subjectam experientur. Quod amplius Deus explicat, dum addit, *In laboribus comedes ex ea omnibus diebus ritæ tuæ*. Quia ut victui necessaria tribuat, magno labore, et sudore opus est: quæ necessitas (ut dixi) in statu innocentiae minime fuisset.

19. *Circa secundam partem pœnæ, spinas et tribulos germinabit dubium resolvitur.* — Altera pars hujus poenæ illis verbis explicatur, *Spinas et tribulos germinabit tibi*. Circa quæ verba occurrebat quæstio, utrum non interveniente peccato, terra spinas et alias herbas inutiles, vel noxias produceret. Sed hanc in superiori libro, capite 7, tractavimus. Diximusque futuras fuisse spinas et tribulos in terra, etiamsi homo non peccasset. Sed tunc non essent poenales homini, quia neque illum pungerent, aut dolorem inferrent, neque terræ fœcunditatem homini convenientem impedirent. Nunc autem inter poenas primi peccati ponuntur, quia et mortale corpus pungunt et affligunt, et magna ex parte sterilitatem terræ et laborem in cul-

tura illius augent, ut notum est. Et ideo addit Dominus, *Et comedes herbam terrae*, ac si dicaret, ut herbas utiles habere possis ad vescendum, spinas et tribulos evellere, non sine labore et dolore tibi necessarium erit.

20. *Tertia pars pœnae.* — Tertia pars ejusdem pœnae illis verbis explicatur, *In sudore vultus tui resceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es, ubi nomine, panis, omnis cibus ad vescendum aptus comprehenditur, ut est frequens usus Scripturæ. Et fortasse per antonomasiam (ut sic dicam) id specialiter in pane declaratum est: tum quia inter omnes cibos panis est maxime ad vitæ sustentationem necessarius: tum etiam quia plures operationes laboriosæ ad illius præparationem obire necesse est, quam in cæteris cibis, aut fructibus: nimirum, arando, seminando, metendo, triturando, et plures alias exercendo, quæ ad panem conficiendum necessariae sunt. Nihilominus tamen ibi etiam tacite indicantur omnes labores et sudores, quibus homines in hoc statu mortalis vitæ in illa sustentanda, defatigantur. Quod si quis objiciat, non omnes homines hanc pœnam sentire, quia sine ullo labore suo panem in deliciis comedunt, de quibus illud accipi potest, *In labore hominum non sunt; et cum hominibus non flagellabuntur*, Ps. 72. Respondet D. Thomas, dicta q. 164, art. 2, ad 3, imprimis satis esse ad hujus pœnæ veritatem, quod homines in hoc statu sine labore et sudore sustentari non possint, etiamsi hic labor non ab omnibus individuis specialiter sentiatur, sed ab iis, qui agriculturam et alia similia opera exercent. Deinde ait D. Thomas etiam alios non comedere panem sine labore, quia ut laboribus aliorum fruantur, alios labores pro republica sustinent, regendo, militando, etc.*

21. *Exponuntur verba*, donec revertaris, etc., ad eandem partem attinentia. — Præterea in illis ultimis, donec revertaris, etc., declaravit Deus, hanc pœnam usque ad mortem esse duraturam, quia toto tempore vitæ indiget homo alimentis, quibus sine labore non vescitur. Et hujus occasione iterum renovat, seu prædictit pœnam mortis per peccatum contrac-tam, dicens: *Quia pulvis es et in pulverem reverteris*. In qua causali locutione notari potest, indicasse Deum ex ipsa hominis natura, et ex materia, ex qua est formatus, quasi intrinseca necessitate consequi, ut homo in pulvrem per mortem et corruptionem revertatur: nihilominus tamen simul declarat mortem subsecutam esse ex peccato, quia sine illo non fuisset,

ac proinde esse pœnam peccati, ut supra in capite 14, libri 3, late declaratum est. Et ex hac pœna consequens etiam fuit, ut homines extra Paradisum ejicerentur, de qua ejectione et modo, quo facta est, dicendum superest, nonnulla vero attigimus in capite proxime allegato, et prius in capite sexto, qui est de Paradiso.

CAPUT VIII.

QUANDO FUERIT ADAM E PARADISO EJECTUS, QUANTO TEMPORE IN ILLO PERMANSERIT.

1. *Quot explicanda.* — *Qua hora conditus Adam opinio non nullorum.* — *Autoris judicium.* — Questionem hanc usque in hunc locum distuli, ut simul tempus, in quo primi homines peccarunt, et in quo puniti sunt, quanto tempore Paradisum incoluerint, explicarem. Nam hæc tria valde inter se connexa sunt ut est per se manifestum. Ante omnia vero supponendum est, Adamum fuisse in sexto die extra Paradisum creatum, et postea in Paradisum translatum. Ita dictum est supra, l. 3, c. 5, et colligitur ex narratione Gen., cap. 1 et 2, ibi tamen non explicatur hora creationis ejus, unde certo sciri non potest. Dixerunt vero aliqui, fuisse creatum prima hora illius diei post Solis ortum in nostro horizonte, seu in Paradi-so, quæ hora dici potest prima diei artificialis, que fuit septima inchoata, seu decurrens diei naturalis in tempore æquinoctii, in quo mundus creatus est. Sed licet hoc probabiliter dictum sit, non potest esse certum, quia in Scriptura non dicitur, nec alia via est revelatum, neque sufficienti conjectura ostendi potest. Præsertim, quia eodem die sexto creavit Deus animalia bruta, priusquam hominem: unde fit verisimile, in prima illa hora ea creasse: nihilominus tamen, ut l. 3, cap. 4, dixi, inter homini creationem, cæterorumque animalium, non oportuit multum temporis intercedere; et ideo potuit creari Adam in prima hora, vel parum post illum, quia bruta prope Solis ortum fieri potuerunt, et homo orto jam sole. Denique satis est, quod homo in principio illius diei creatus fuerit, sive in prima, sive in secunda hora, in hoc enim non est scrupulose immorandum, neque ad id, de quo nunc agimus, est necessarium.

2. *De intervallo temporis inter Adæ creationem et translationem in paradisum opinio quorundam.* — *Probabilior opinio.* — Similiter incertum est, quantum temporis inter creationem Adæ, ejusque translationem in Paradisum, in-

CAP. VIII. QUANDO FUERIT ADAM E PARADISO EJECTUS, ETC.

369

tercesserit: quia hoc etiam non est revelatum. Unde non defuerunt qui dixerint, quadragesima die post creationem fuisse Adam ingressum in Paradisum, ut refert Anastasius Synaita, l. 9 Exaem., versus finem. Sed longe probabilius est, eodem die 6, translatum esse. Nam ostendimus, in dic. c. 4, Evam fuisse creatam in illo die: et, in cap. 3, probavimus creatam esse in Paradiso: ergo necessarium fuit, ut Adam in illum jam translatus fuisse, cum Eva ex ejus costa formata, et statim ac producta est, ipsi Adæ præsentata, et matrimonio conjuncta fuerit. Unde tandem supponimus, omnia, quæ Gen. 2, circa plasmationem Adæ et Evæ, eorumque in Paradiso conversationem, facta narrantur, in sexto die creationis mundi perfecta fuisse. Ita non ex contextu illius capituli manifeste colligitur. Difficultas igitur in præsenti superest, an tentatio serpentis, et hominum lapsus in eodem die sexto contigerit.

3. *Opinio affirmans Adamum ipso sexto die peccasse.* — Multorum opinio fuit, satisque antiqua, affirmans Adamum in eodem die, in quo creatus est, peccasse. Ita docet Irenæus, l. 5, cont. hær., cap. 23, dicens: *Factum est vespera, et mane dies unus. In hac ipsa die manducaverunt, in ipsa autem et mortui sunt.* Et infra dicit, propterea Christum in eadem die, id est, feria sexta mortuum esse. Quam sententiam, et ejus allegoricam rationem late præsequitur Anastasius Synaita, Anag. contemplationum in Exaem., l. 7, in princ. Et, quod mirandum est, prius dicit: *Vespere sexti diei in horto, et Paradiso factus est Adam, etc.*, et nihilominus postea subdit: *Has vesperas sexti horæ fecit Christus propter illum hominem, qui in Paradiso eversus fuerat in illa vespera.* In quibus verbis imprimis subsistere non potest, quod ait Adam factum esse in Paradiso; nam contrarium docet Scriptura, et ipsem dixerat in l. 4, post medium. Deinde parum verisimile est, in ejusdem diei vespere factum, et lapsum fuisse. Pro illa vero sententia, quod eodem die, quo factus est Adam, peccaverit, refertur in catena Lypomanus, in Gen., circa id, *De omni ligno Paradisi rescimur*. Diodorus Tarsiensis, citantur etiam Cyrillus et Epiphanius, quorum loca non inveni. Denique Peregrinus, l. 6, in Gen., disp. de hac re, pro eadem refert: Moysen Barcepha, lib. de Paradiso, allegantem etiam pro illa Philor., in oratione de Arbore vitæ: et Jacobum quemdam in oratione de Passion. Domini. At ego apud Mosen Barcepha solum inveni hanc opinionem cum aliis relatam, in 4 p., de Parad., c. 28, satis a

medio: ipse vero subdit: *Sed nos hæc inferius, Deo volente, explicabimus dilucidius.* In reliquis vero partibus ejus operis nihil amplius invenio. Atque hanc sententiam securus est Abulensis, Gen. 3, q. 14.

4. *Prima congruentia pro hac opinione.* — *Secunda congruentia.* — Congruentiae pro hac sententia sunt, imprimis allegorica tacta ab Irenæo, quod Adam in sexta feria creatus est, et in eadem, vel simili die, seu feria mortuus, vel spiritualiter secundum animam, vel quoad corpus inchoative (ut sic dicam) quia ex illo die coepit mori: sed non est sic mortuus in alia sexta feria: ergo in eadem prima, in qua conditus est. Major solum suadetur, quia ob hanc causam voluit Christus in sexta feria mori. Minor autem probatur: tum quia non est verisimile, fuisse Adamum in Paradiso per dies octo, ut statim ostendetur: tum etiam, quia non haberemus fundamentum historicum, ut sic dicam, ad asserendum in feria sexta peccasse. Unde formari potest secunda conjectura ex historia Gen., nam in cap. 2, narrantur translatio Adæ in Paradisum, et nominum animalium impositio, et Evæ formatio cum verbis, Adamus ad uxorem locutus est. Et statim, in c. 3, incipit Moses temptationem serpentis enarrare. Ergo signum est, brevissimum tempus interpositum, ac subinde eodem die post paucas horas dæmonem ad tentandam Evam accessisse. Fitque hoc verisimile, quia dæmon ardebat invidia, et desiderio privandi homines felicitate illius status: et ideo credibile est, quam primum potuit ad tentandum homines accessisse. Præsertim, quia timere potuit, ne homo per temporis moras, vel meditationem divinarum rerum vel divinis illustrationibus cautor factus, difficilis vinci posset.

5. *Tertia conjectura.* — Tertia ratio fit, quia homines ante lapsum de fructibus Paradisi nihil gustarunt, nec comederunt quidquam: ergo non fuerunt per integrum diem in Paradiso, neque in illo moram aliquam fecerunt; quia non est verisimile per integrum diem, et noctem nihil comedisse. Antecedens colligi potest ex verbis illis serpentis. *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno Paradisi?* Id est, ex nullo ligno, quod non fuisse ausus dæmon dicere, si ex aliquo fructus illos comedentes vidisset. Unde Moses Barcepha, in dic. c. 28, ex quadam Theodoro, et aliis refert, dæmonem non audivisse præceptum a Deo impositum, quia non voce sensibili, sed interna revelatione fuerat factum: et quia cætera animalia videbat pabulum ex terra sumere,